

Pravna regulacija kratkoročnih potrošačkih zajmova i kredita dodijeljenih putem digitalnih platformi

Jozipović, Šime; Perkušić, Marko; Vukušić, Karla

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2023, 44, 675 - 699**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.44.3.5>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:227:567627>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

The logo for 'dabar', featuring a stylized black and red graphic above the word 'dabar' in a lowercase, sans-serif font.
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PРАВНА РЕГУЛАЦИЈА КРАТКОРОЧНИХ ПОТРОШАЧКИХ ЗАЈМОВА I КРЕДИТА ДОДИЈЕЛЈЕНИХ ПУТЕМ DIGITALNIH PLATFORMI

*Doc. dr. sc. Šime Jozipović**
*Doc. dr. sc. Marko Perkušić***
*Karla Vukušić, univ. bacc. oec.****

UDK 347.755
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.44.3.5>
Ur.: 21. ožujka 2023.
Pr.: 15. rujna 2023.
Pregledni rad

Sažetak

Ovaj članak obrađuje problematiku prekograničnog izdavanja kratkoročnih kredita s visokom kamatnom stopom (tzv. short-term high-cost loan) unutar Europske unije. Dok mnoge države, poput Republike Hrvatske ograničavaju najviše dopuštene kamatne stope, posebno u pogledu na potrošačko kreditiranje, sloboda kretanja usluga omogućava i stranim pružateljima financijskih usluga da djeluju na domaćem tržištu. Pritom nerijetko dolazi do toga da neki strani pružatelji financijskih usluga ne poštuju domaća ograničenja, primjerice u pogledu na najvišu kamatnu stopu. Ovaj članak predstavlja postojeći pravni okvir zaštite potrošača, ograničenja kamatnih stopa i jednakosti činidbi u Republici Hrvatskoj te planirane reforme europskoga prava potrošačkog kreditiranja. Analizom postojećih mehanizama protupravnoga kreditiranja potrošača u Hrvatskoj, autori upozoravaju na bitne nedorečenosti i očekivane probleme povezane s Prijedlogom Direktive o potrošačkim kreditima 2021/0171/COD na razini Europske unije.

Ključne riječi: *kredit; zajam; zelenaški ugovor; zaštita potrošača; direktiva o potrošačkim kreditima; financijska institucija; short-term high-cost.*

* Dr. sc. Šime Jozipović, docent, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet; sjozipov@efst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8050-5134>.

** Dr. sc. Marko Perkušić, docent, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti; maperku@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5845-2961>.

*** Karla Vukušić, univ. bacc. oec., studentica, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet; kvukus00@live.efst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5845-29610009-0009-2245-569>. Istraživanje i izrada ovoga rada provedena je u sklopu Jean Monnet Katedre za poslovno i financijsko pravo pri Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, te je financirano iz sredstava ERASMUS+ Jean Monnet programa.

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj trenutačno postoji više od 230 000 dužnika čiji su bankovni računi blokirani zbog postojećih dospjelih, a ne naplaćenih dugova.¹ Višestruki pokušaji rješavanja ovoga problema, bilo putem primjene sustava obročne otplate i djelomičnog otpisa poreznog duga² ili općeg otpisa, odnosno odgode naplate dijela privatnih dugova³ nisu imali sustavne učinke. Nadalje su razvoji u sferi „prava ovršenika“ kao što su zaštita prve nekretnine u slučaju ovrhe⁴ ili zaštita dijela plaće u visini dvije trećine prosječne neto plaće⁵ doveli do dodatnoga zaoštavanja kriterija za dobivanje kredita. Kao posljedicu ovih događanja, građani (posebno slabije platežne moći) se sve češće okreću alternativnim načinima financiranja kako bi prebrodili financijske poteškoće. Takvi alternativni načini financiranja međutim nerijetko mogu dodatno otežati položaj građana ako su dani pod uvjetima koji bi se mogli smatrati predatorskima. Naime, takvi dužnici zbog teške materijalne situacije pristaju na izrazito nepovoljne uvjete zaduživanja,⁶ a što određeni poslovni subjekti iskorištavaju kako bi ostvarili nerazmjerno velike prihode.

Najčešći mehanizam tako nepovoljnoga kreditiranja potrošača su, tzv. *payday loans*, krediti koje koriste pojedinci kako bi prebrodili financijske probleme do primitka sljedeće plaće. Ovi krediti posebno su prisutni na tržištima izvan EU-a, poput tržišta SAD-a i Velike Britanije koji imaju bitno slabija ograničenja maksimalnih iznosa kamata i naknada kod kredita.⁷ Njihova je posebna karakteristika da se izdaju bez posebnih vrsta osiguranja na kratak rok. Ovaj vid kreditiranja primarno koriste potrošači koji nemaju pristup povoljnijim metodama zaduživanja.⁸ Stoga je čest slučaj da potrošači koji nisu u stanju otplatiti dugove na vrijeme, budu prisiljeni dug refinancirati, odnosno produžiti rok njegove otplate. Pritom potrošači plaćaju pozamašne svote kamata na mjesečnoj razini.⁹

1 *Redovita regionalna statistika blokada FINA-e*, pristup 21. siječnja 2023., <http://www.fina.hr/Default.aspx?art=13133>.

2 Vidjeti primjerice čl. 7. Zakona o naplati poreznog duga fizičkih osoba, Narodne novine, br. 55/13.

3 Uredba o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga te prodaju, otpis ili djelomičan otpis potraživanja, Narodne novine, br. 52/13., 94/14., 144/21.

4 Čl. 75. st. 5. Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/12., 25/13., 93/14., 55/16., 73/17., 131/20., 114/22. (u daljnjem tekstu: OZ).

5 Čl. 173. OZ-a.

6 Zoran Bohaček, Nataša Šarlija i Mirta Benšić, „Upotreba kredit scoring modela za ocjenjivanje kreditne sposobnosti malih poduzetnika“, *Ekonomski pregled* 54, br. 7-8 (2003): 565-580.

7 Primjerice Ujedinjeno Kraljevstvo je ograničilo kamate na kratkotrajne kredite na 0,8 % po danu(!). Kako ovako visoka kamatna stopa u kratkome roku može dovesti do eksponencijalnoga rasta dugovanja na iznose neotplative za dužnika, veže se uz ograničenje maksimalnog iznosa zbroja kamata i drugih troškova koje dužnik mora otplatiti u iznosu od 100 % glavnice. Vidjeti: Financial Conduct Authority Detailed Rules for the Price Cap on High-cost Short-term Credit Including Feedback on CP14/10 and Final Rules, November 2014 Policy Statement PS14/16, 10.

8 Doris Neuberger i Udo Reifner, „Systemic Usury and the European Consumer Credit Directive“, *University of Rostock, Institute of Economics*, br. 161 (2019).

9 Ovaj je problem posebno učestao u SAD-u, gdje mnoge savezne države koje nisu zabranile

Sloboda ugovaranja jedna je od temeljnih značajki slobodnoga tržišta. Međutim u sustavu u kojem je određivanje kamatnih stopa u potpunosti liberalizirano, rast kamatnih stopa može biti gotovo pa neograničen.¹⁰ Osobito kada zajmovi i krediti s nepovoljnim kamatnim stopama opterećuju znatan broj dužnika, oni mogu prouzročiti poremećaje na tržištu.¹¹ Visoke kamate na potrošačke dugove mogu ugroziti egzistenciju dužnika, a preveliko opterećenje gospodarskih subjekata može dovesti u pitanje njihovu likvidnost i dugoročnu održivost poslovanja.¹² Stoga većina država definira zakonska ograničenja u pogledu najviše dopuštene kamatne stope kako bi osigurala relativnu jednakost vrijednosti činidbi među ugovornim stranama. Međutim, u današnjem digitaliziranom društvu ugovori o zajmu ili kreditu sve se češće sklapaju putem interneta, što znatno otežava nadzor vjerovnika koji nemaju sjedište ili podružnicu u Republici Hrvatskoj.

Ovaj rad analizira ugovore o zajmu i ugovore o kreditu sklopljene putem mrežnih platformi¹³ između inozemnih pružatelja kreditnih, odnosno srodnih usluga s jedne strane i domaćih potrošača s druge. Pritom je poseban naglasak stavljen na zakonitost takvih ugovora prema hrvatskom i europskom pravu. Ugovorne odredbe i opći uvjeti poslovanja postojećih pružatelja usluga u ovoj se sferi analiziraju s aspekta obveznoga prava i bankarsko-financijskog prava. U tu se svrhu u nastavku prvo daje pravni okvir koji regulira jednaku vrijednost činidbi u obveznome pravu, zatim opća pravila vezana za kamatne stope i posebna pravila vezana za kamate i druge naknade kod potrošačkih kredita. Nakon prikaza trenutačnoga pravnog okvira, analizira se postojeća praksa inozemnih pružatelja ovih usluga kako bi se na temelju svega navedenoga moglo odgovoriti na ključna pravna pitanja vezana za zakonitost poslovanja, usklađenosti zakonskog okvira Republike Hrvatske s EU te definirati potrebu za modernizacijom i na nacionalnoj i na europskoj razini.

2. EUROPSKO TRŽIŠTE FINANCIJSKIH USLUGA

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju te pristupom zajedničkom tržištu, došlo je do niza promjena u sektoru kreditiranja. Osnovnu odrednicu zajedničkog europskog tržišta čine, tzv. temeljne slobode – skup sloboda koje

-
- ovaj vid kreditiranja, ograničavaju broj refinanciranja. Vidjeti primjerice popis na: *Summary Payday Lending State Statutes*, pristup 21. siječnja 2023., <http://www.ncsl.org/research/financial-services-and-commerce/payday-lending-2016-legislation.aspx>.
- 10 Kao primjer vrlo visokih kamata mogu se istaknuti određene države SAD-a u kojima i danas EKS ide čak i do 700 % i više.
 - 11 Aldo Radolović i Oliver Radolović, „Neke nove refleksije o građansko - trgovačkim specifičnostima novčanih obveza“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 335-350.
 - 12 Ivica Kramarić, „Zelenaštvo ili lihvarjenje?“, *Jezik* 44, br. 1 (1996): 38-39.
 - 13 Pojam „mrežna platforma“ možemo opisati kao softverski sustav koji svojim korisnicima omogućuje interakciju sa: samom aplikacijom, osobama koje upravljaju tom aplikacijom i putem nje nude svoje usluge ili drugim korisnicima koji se njome služe. Opširnije o tome što sve može obuhvatiti još širi pojam „platforma“ vidjeti: Marko Perkušić, „Pravna pitanja elektroničkog plaćanja“ (doktorska disertacija, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2019.), 28; Marko Perkušić, *Pravo elektroničkog plaćanja* (Zagreb: Školska knjiga, 2020.), 19.

pripadaju građanima i poduzetnicima u Europskoj uniji.¹⁴ Temeljne slobode definirane su unutar Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU)¹⁵ te omogućavaju nesmetano kretanje roba, usluga, kapitala i radnika. Bankarske i druge financijske usluge nisu izuzete od ovih sloboda te financijske institucije¹⁶ u Europskoj uniji načelno mogu slobodno pružati usluge u svim državama članicama, pod uvjetom da poštuju odgovarajući europski i nacionalni pravni okvir. U svrhu povećanja učinkovitosti i umreženosti unutar EU-a, donesen je i niz sekundarnih europskih propisa kojima se usklađuje sfera financijskoga poslovanja. Međutim, zbog razlika u metodologijama procjene određenih rizika te otežane mogućnosti prekograničnog utvrđivanja financijske sposobnosti dužnika, financijske institucije redovito biraju pružanje usluga putem lokalnih društava kćeri (sloboda poslovnog nastana) umjesto izravnoga prekograničnog pružanja usluga (sloboda pružanja usluga).¹⁷

Pritom iznimku čine pružatelji financijskih usluga u sferi kreditiranja putem kratkoročnih kredita. Naime, u načelu hrvatski pravni poredak izrazito striktno regulira pitanje kamata i drugih naknada vezanih za zajmove i kredite. Tako je maksimalna zakonom dopuštena opća kamatna stopa regulirana Zakonom o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu: ZOO),¹⁸ dok je kamata za kredite potrošača regulirana posebnim pravnim aktom Zakonom o potrošačkom kreditu (u daljnjem tekstu: ZPK).¹⁹ Ipak, unatoč ovim propisima, trenutačno svoje usluge u Republici Hrvatskoj nudi niz stranih financijskih institucija čiji uvjeti vezani za kamate i naknade nisu u skladu s navedenim propisima.

14 Temeljne slobode redovito zahtijevaju odgovarajući prekogranični element u obliku zaštite interesa subjekta vezanog uz jednu državu članicu u odnosu na drugu državu članicu. Detaljnije: Francesco De Cecco, „Fundamental Freedoms, Fundamental Rights, and the Scope of Free Movement Law“, *German Law Journal* 15, br. 3 (2014): 383-406, <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1626>.

15 Ugovor o funkcioniranju Europske unije od 13. prosinca 2007., konsolidirana verzija SL C 2016/C 202/01, 07.06.2016.

16 U smislu čl. 3. st. 1. toč. 9. Zakona o kreditnim institucijama, Narodne novine, br.159/13., 19/15., 102/15., 15/18., 70/19., 47/20., 146/20., 151/22. (u daljnjem tekstu: ZKI), u vezi s čl. 4. st. 1. t. 26. Uredbe (EU) br. 575/2013 od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012, SL 176/1, 06. 05. 2013. i Prilogom I Direktivi 2013/36/EU od 26. lipnja 2013. o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ te stavljanju izvan snage direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ, SL 176/338, 06.05.2014.

17 O ovoj problematici vidjeti primjerice: *EBA Report on Potential Impediments to the Cross-border Provision of Banking and Payment Services*, pristup 27. ožujka 2023., https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/EBARreport_on_potential_impediments_to_the_cross-border_provision_of_banking_and_payment_services.pdf.

18 Čl. 26. u vezi s čl. 29. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22. (u daljnjem tekstu: ZOO).

19 Čl. 11a – 11c Zakona o potrošačkom kreditiranju, Narodne novine, br. 75/09., 112/12., 143/13., 147/13., 09/15., 78/15., 102/15., 52/16., 128/22.

2.1. Uloga HNB-a u reguliranju inozemnih pružatelja financijskih usluga

Regulacija pružanja financijskih usluga na tržištu Republike Hrvatske bitno je otežana kada pružatelji navedenih usluga nemaju sjedište niti podružnicu u Hrvatskoj, već u drugoj državi članici EU-a. Naime, Hrvatska narodna banka do sada je zauzela sljedeće stajalište:²⁰

Kod sklapanja ugovora s takvim institucijama klijenti moraju uzeti u obzir da Hrvatska narodna banka ne može osigurati praćenje zaštite potrošača na razini na kojoj to čini za klijente domaćih kreditnih institucija kojima je izdala odobrenje za rad i čije poslovanje nadzire. Za kreditne institucije iz drugih članica EU mogu, naime, sukladno propisima matične države u kojoj imaju odobrenje za rad, važiti drugačija pravila poslovanja.

Uloga HNB-a u nadzoru kreditnih institucija ključna je za funkcioniranje financijskoga tržišta u Hrvatskoj.²¹ HNB provodi inspekcijski nadzor u pogledu na zaštitu interesa potrošača financijskih usluga nad domaćim i uredno registriranim inozemnim financijskim institucijama.²² Međutim, s obzirom na to da je nadzor tržišta digitalnih financijskih usluga u modernom globaliziranom svijetu gotovo nemoguće provoditi bez veće međunarodne koordinacije, odnosno isključivo unutar ovlasti nekoga nacionalnog tijela, HNB fokusira svoje djelovanje u toj sferi na upozorenja i preporuke. Rezultat je svega navedenog da je zaštita potrošača u odnosu na inozemne pružatelje usluga ugrožena, unatoč složenom pravnom režimu koji bi trebao upravo zaštititi potrošače u financijskome sektoru. Kako bi se prikazala navedena problematika, u nastavku se prvo provodi analiza trenutačnoga pravnog okvira, da bi se zatim analizirali autonomni izvori prava povezani s uslugama postojećih financijskih institucija u ovome segmentu.

2.2. Prijedlog Europske direktive o potrošačkim kreditima 2021/0171/ COD

Europsko pravo uvelike stavlja naglasak na zaštitu potrošača,²³ počevši od načina na koji se trgovci mogu oglašavati,²⁴ do toga kakve odredbe mogu uključivati

20 *Oprezno s kreditima putem interneta*, pristup 22. siječnja 2023., <https://www.hnb.hr/-/opreznos-kreditima-putem-interneta>

21 Martina Dalić, „Usporedna analiza hrvatskog financijskog sustava i financijskih sustava naprednih tranzicijskih zemalja“, *Privredna kretanja i ekonomska politika* 12, br. 92 (2002): 27-52.

22 Vidjeti primjerice čl. 141. Zakon o zaštiti potrošača, Narodne novine, br. 19/22 (u daljnjem tekstu: ZZZP).

23 Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, SL 304, 22.11.2011.

24 Direktiva 98/6/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. veljače 1998. o zaštiti potrošača prilikom isticanja cijena proizvoda ponuđenih potrošačima, SL 080, 18.03.1998.; Direktiva 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi

u potrošačke ugovore.²⁵ Upravo u sferi financijskih usluga postoje posebni europski propisi koji služe zaštiti potrošača.²⁶ Međutim, i dalje je europsko tržište potrošačkih financijskih usluga u bitnim aspektima neujednačeno. Na razini Europske unije stoga je sve izraženije stajalište da je potrebna reforma regulative potrošačkoga kreditiranja. Upravo bi se u sklopu nje trebala adresirati i problematika kratkoročnih kredita koji mogu predstavljati znatnu opasnost za potrošače.

U tom je smislu upućen u zakonodavni postupak prijedlog nove Direktive o potrošačkim kreditima.²⁷ Ovaj prijedlog izričito spominje, tzv. kratkoročne kredite s velikim naknadama (engl. *short-term high-cost loans*). Pritom se osvrće upravo na visoke troškove, a ne nužno samo na visoku kamatnu stopu te zbog potencijalne štetnosti ovog oblika kreditiranja obuhvaća i mikrokredite u iznosima ispod 200 eura.²⁸ Međutim, prijedlog ipak ostavlja znatnu slobodu državama članicama da odrede ograničenja u pogledu naknade za kredite. Tako predviđa da svaka država članica samostalno mora odrediti ograničenje na barem jednu od sljedeće tri kategorije:²⁹

1. kamate na kredite,
2. najviši godišnji postotak promjene iznosa ukupnog zaduženja kredita te
3. ukupni trošak kredita za potrošača.

Dakle, države članice bi i prema ovome nacrtu trebale imati znatnu slobodu u definiranju načina na koji će ograničiti troškove koji terete potrošače – korisnike kredita. Naime, one mogu jednu ili više navedenih mjera koristiti kako bi ograničile kredite koji su suviše štetni za potrošače. Ako države međutim ne primjene dostatno široka ograničenja, i dalje će ostati veliki prostor za izdavanje štetnih kredita. Tako bi, primjerice, ako određena država isključivo ograniči kamate na kredite i dalje ostala opasnost da se kroz druge suviše velike naknade ošteti potrošača.

-
- poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća (Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi), SL 149, 11.06.2005.
- 25 Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, SL 95, 21.04.1993.
 - 26 Primjerice Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ, SL 133, 22.05.2008., zadnja izmjena od 26.07.2019.; Direktiva 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. rujna 2002. o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima i o izmjeni Direktive Vijeća 90/619/EEZ i direktiva 97/7/EZ i 98/27/EZ, SL 271, 09.10.2002.; Direktiva 2014/17/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 4. veljače 2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine i o izmjeni direktiva 2008/48/EZ i 2013/36/EU i Uredbe (EU) br. 1093/2010, SL 60, 28.02.2014., zadnja izmjena od 1. siječnja 2018.
 - 27 Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o potrošačkim kreditima od 30. lipnja 2021., COM(2021) 347 final, 2021/0171 (COD), {SEC(2021) 281 final} - {SWD(2021) 170 final} - {SWD(2021) 171 final}.
 - 28 R. br. 15. Prijedloga Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o potrošačkim kreditima.
 - 29 Čl. 31. Prijedloga Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o potrošačkim kreditima.

3. PRAVNI OKVIR REGULACIJE FINACIJSKIH USLUGA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Potrošačko kreditiranje regulirano je hrvatskim i europskim pravom. Naime, dok je opća građanskopravna definicija ugovora o zajmu i ugovora o kreditu određena na nacionalnoj razini,³⁰ pravni okvir Europske unije u bitnome postavlja temeljna pravila za rad financijskih institucija, kao i pravo zaštite potrošača. Stoga je za razumijevanje pravnoga položaja potrošača pri sklapanju ugovora o potrošačkom kreditu, nužno istražiti i nacionalno i europsko pravo.

3.1. Ugovor o kreditu i ugovor o zajmu

Ugovorom o zajmu zajmodavac se obvezuje predati zajmoprimcu određeni iznos novca ili određenu količinu drugih zamjenljivih stvari, a zajmoprimac se obvezuje vratiti mu nakon određenoga vremena isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće.³¹ Pritom se zajmoprimac može obvezati da uz glavnica duuguje i kamate.³² Ugovor o kreditu nastao je iz ugovora o zajmu i u biti je posebna vrsta ugovora o zajmu na kojeg se stoga podredno pravilima ugovora o kreditu (kad god to odgovora posebnostima ugovora o kreditu) mogu primjenjivati i pravila ugovora o zajmu.³³ Tako se u skladu s čl. 1021. ZOO-a, banka obvezuje korisniku kredita staviti na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vrijeme, za neku namjenu ili bez utvrđene namjene. Pritom se korisnik obvezuje banci plaćati ugovorene kamate i iskorišteni iznos novca vratiti u vrijeme i na način kako je ugovoreno. Ugovor o kreditu mora biti sklopljen u pisanome obliku³⁴ te se ugovorom reguliraju sva pitanja vezana za obveze vraćanja kredita.³⁵ Iako je iz definicije čl. 1021. ZOO-a, jasno vidljivo da je kao davatelj kredita predviđena banka, nije isključena mogućnost da i drugi pružatelji financijskih usluga mogu pružati neke usluge iz sfere bankarstva. Naime, ove se odredbe odgovarajuće primjenjuju i na druge pravne osobe, ako su zakonom ovlaštene za obavljanje određenih bankarskih poslova.³⁶

Stoga se može zaključiti kako su osnovne razlike između dva navedena individualizirana imenovana ugovora u tome što: davatelj zajma nije zakonom ograničen, dok kod kredita to uvijek mora biti banka; predmet zajma može biti novac te bilo koja zamjenjiva stvar i zamjenjiva prava,³⁷ dok kod kredita to uvijek mora biti novac (novčana tražbina); ugovor o zajmu može i ne mora biti naplatan pravni posao, dok je ugovor o kreditu uvijek naplatan pravni posao te za razliku od ugovora o

30 Čl. 499 i slj. ZOO-a za ugovor o zajmu i čl. 1021. i slj. ZOO-a za ugovor o kreditu.

31 Čl. 499. st. 1. ZOO-a.

32 Čl. 500. st. 1. ZOO-a.

33 Vilim Gorenc et al., *Obvezno pravo, Posebni dio I., Pojedini ugovori* (Zagreb: Novi informator, 2012.), 209.

34 Čl. 1022. st. 1. ZOO-a.

35 Čl. 1022. st. 2. ZOO-a.

36 Čl. 1044. ZOO-a.

37 Vilim Gorenc et al., *Obvezno pravo, Posebni dio I., Pojedini ugovori*, 185.

zajmu, ugovor o kreditu je formalan pravni posao koji mora biti sklopljen u pisanom obliku.³⁸

3.1.1. Opća ograničenja vezana za jednaku vrijednost činidbi kod dvostranoobveznih ugovora

Nakon što smo utvrdili oblike pravnih poslova koji se najčešće vežu uz kamate i druge naknade, nužno je utvrditi i ograničenja u pogledu obveza ugovornih strana. Pritom valja razdvojiti opća ograničenja, koja vrijede za sve pravne poslove i specijalna ograničenja, koja vrijede samo za specifične vrste ugovora. Naime, ZOO definira temeljna ograničenja u pogledu na nerazmjer činidbi kod dvostranoobveznih pravnih poslova, ali također propisuje i način utvrđivanja najviših dopuštenih kamatnih stopa. Nadalje, kako ugovori o zajmu ili kreditu po svojoj prirodi mogu imati iznimno dalekosežne posljedice, zakonodavac je propisao i niz posebnih mehanizama zaštite u ovoj sferi. U nastavku će stoga prvo biti riječ o općim ograničenjima te ograničenjima koja vrijede za sve tipove zajmova i drugih srodnih pravnih poslova, dok će zatim biti detaljno analizirana posebna ograničenja koja se vežu za (potrošačke) kredite.

3.1.1.1. Prekomjerno oštećenje

Hrvatski sustav obveznog prava temelji se na načelu slobode ugovaranja³⁹ prema kojemu su ugovorne strane najbolje kvalificirane za samostalno definiranje međusobnih prava i obveza. Međutim, u određenim slučajevima može doći do većega disbalansa činidbi. Upravo u tim slučajevima bitnu ulogu zauzima institut prekomjernog oštećenja kod dvostranoobveznih ugovornih odnosa.⁴⁰ Naime, ako je kod takvih ugovora između ugovornih strana postojao u vrijeme sklapanja ugovora očiti nerazmjer, oštećena strana može zahtijevati poništaj ugovora ako za pravu vrijednost tada nije znala niti je morala znati.⁴¹ Prosječnome korisniku zajma, odnosno kredita često nije odmah uočljiv ukupni opseg njegovih obveza, posebno kod zajmova i kredita kod kojih su ugovorene složene strukture kamata, naknada i drugih obveza.

3.1.1.2. Zelenaški ugovori i sloboda ugovaranja

Već spomenuto načelo slobode ugovaranja ograničeno je na ona raspolaganja koja su suprotna s Ustavom Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralom društva.⁴² Jedno od temeljnih ograničenja slobode ugovaranja može se naći u čl.

38 Vidjeti slično i šire Loris Belanić et al., *Bankovni i financijski ugovori* (Zagreb: Narodne novine, 2017.), 532. i 533.

39 Čl. 2. ZOO-a.

40 Viliam Gorenc et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (Zagreb: Narodne novine, 2014.), 621. i slj.

41 Čl. 375. st. 1. ZOO-a.

42 Dubravka Klasiček, „Sloboda volje ugovornih strana u kontekstu adhezijskih ugovora, s naglaskom na ugovore sklopljene putem informatičke mreže“, *Filozofska istraživanja* 42, br. 1

329. ZOO-a kojim je propisana ništetnost zelenaških ugovora.⁴³ Posljedica je tih ugovora redovito dovođenje dužnika u poziciju nemogućnosti podmirivanja svojih obveza, gubitka znatnoga dijela vlastite imovine, ali i teških posljedica na njegovo mentalno zdravlje i društveni status.⁴⁴ Kao neke od odredbi koje karakteriziraju zelenaški ugovor mogu se istaknuti:⁴⁵ visoke kamate i visoke ili prikrivene naknade, neproporcionalno veliki zahtjevi za zalogom te velike novčane kazne u slučaju zakašnjenja. Međutim, zelenaški ugovori nisu ograničeni na ove karakteristike.

Naime, zelenaški ugovori su zakonom definirani kao oni ugovori kojima se jedna ugovorna strana, koristeći se stanjem nužde ili teškim materijalnim stanjem druge ugovorne strane, njenim nedostatnim iskustvom, lakomislenošću ili zavisnošću, ugovori korist koja je u očitom nerazmjeru s danom činidbom.⁴⁶ Zelenaški pravni posao kao takav, dakle ima dvije ključne karakteristike koje moraju biti ispunjene: (1) očiti nerazmjer činidbi⁴⁷ i (2) iskorištavanje neravnopravnoga položaja druge ugovorne strane. Ako su kumulativno ispunjena oba elementa, riječ je o zelenaškome pravnome poslu za kojega se primjenjuju opće odredbe o ništetnosti⁴⁸ i posebne odredbe o pravima oštećene strane.⁴⁹ Međutim, kako je kod zelenaškoga pravnog posla riječ o ugovoru kojim jedna strana pokušava ostvariti korist na štetu druge ugovorne strane, zakonodavac predviđa mogućnost da takav ugovor ostane na snazi ako cilj povrijeđenoga pravila ne upućuje na neku drugu pravnu posljedicu ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje što drugo.⁵⁰ Naime, zakonske odredbe o zelenaškome ugovoru ostavljaju otvorenu mogućnost da oštećena strana zahtijeva da se njezina obveza smanji na pravičan iznos, u kojem slučaju će sud udovoljiti takvom zahtjevu kada je to moguće.⁵¹

U pogledu na zelenaške ugovore vezane za usluge zajmova, odnosno kredita postoji i opsežna sudska praksa. Danas su upravo pitanja kamata detaljno regulirana i u potrošačkim i u drugim ugovorima. Međutim, Vrhovni sud i Ustavni sud Republike Hrvatske jasno su zauzeli stajalište da i kada nije donesen poseban zakon koji bi određivao najvišu stopu ugovornih kamata (stopu između drugih osoba iz čl. 399. st. 2. ZOO-a), u svakom slučaju treba ocijeniti ima li stopa ugovornih kamata elemente zelenaškoga ugovora, odnosno je li ugovaranje nerazmjerno visokih kamata

(2022): 105-129.

43 Opširnije vidjeti Petar Klarić i Martin Vedriš, *Građansko pravo* (Zagreb: Narodne novine, 2014.), 146.

44 Šime Peričić, „Prilog poznavanju gospodarskih prilika Bukovice i Podgorja u XIX stoljeću“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 48 (2006): 569-596.

45 Joseph Persky, „Retrospectives: From Usury to Interest“, *Journal of Economic Perspectives*, *American Economic Association* 21, br. 1 (2007): 227-236.

46 Čl. 329. st. 1. ZOO-a.

47 Saša Nikšić, „Pravna sredstva za pobijanje nevaljanih pravnih poslova – ostvarivanje preobražajnog prava ili konstitutivna tužba?“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 65, br. 3-4 (2015): 361-386.

48 Opširnije o ništetnosti vidjeti Nikola Gavella, *Privatno pravo* (Zagreb: Narodne novine, 2019.), 295. i slj.

49 Čl. 329. st. 2. ZOO-a.

50 Čl. 322. st. 1. ZOO-a.

51 Čl. 329. st. 3. i st. 4. ZOO-a.

(lihvarske kamate) u odnosu na tržišne uvjete u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu, razlog za utvrđenje ništetnim dijela ugovorne kamatne stope iznad utvrđene prosječne visine ugovorne kamatne stope na konkretnom tržištu.⁵²

Dakle, nesporno je da su suviše visoke kamate klasičan primjer elementa zelenaškog ugovora. Međutim, u sudskoj praksi pokazao se kao bitno veći problem element dokazivanja stvarnoga sadržaja ugovora. U tom pogledu valja istaknuti slučaj sklapanja prividnoga pravnog posla kojim je zajmodavac pokušao prekriti činjenicu visokog efektivnog troška za korisnika zajma. Tako je zajmoprimac zatražio zajam od 18.000,00 kn koji mu je ujedno i uredno isplaćen. Međutim, u pisanome ugovoru o zajmu naveden je iznos zajma u visini od 32.500,00 kn, kako bi se prekrila činjenica da se zajmoprimca obvezalo da izvrši povrat više od dvostrukog iznosa pozajmljene svote.⁵³ S obzirom na to da je u pisanom ugovoru naveden jedan iznos, te da je isključivo na temelju činjenica navedenih u pisanome ugovoru, takav ugovor valjan, zajmoprimac je bio obvezan dokazati da je riječ o prividnom pravnom poslu. U konačnici je tužitelj dokazao svoje navode nakon svjedočenja svjedokinje koja je povremeno radila za tuženika te je potvrdila praksu sklapanja ugovora s jednim iznosom, dok bi u praksi tuženik zapravo isplatio znatno manji iznos.⁵⁴ Predmetni slučaj pokazuje kako se upravo u sferi zelenaških ugovora, davatelji zajmova, odnosno kredita mogu koristiti svojim jačim pregovaračkim položajem u svrhu prikriivanja stvarnih ugovornih obveza. Ova praksa bitno otežava zaštitu korisnika kredita i zajmova.

3.1.1.3. Lihvarski ugovori i kaznenopravna odgovornost

U kontekstu zelenaškog ugovora, valja i razmotriti kaznenopravnu dimenziju sklapanja izrazito nepovoljnih ugovora na štetu jedne ugovorne strane. Naime, dok obvezno pravo koristi termin zelenaški ugovor, kaznenim zakonom definirano je kazneno djelo ugovaranja lihvarskog ugovora. Osoba koja iskorištava nepovoljnu situaciju, neiskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost prosuđivanja neke druge osobe u cilju sklapanja ugovora koji je izrazito nepovoljan za tu osobu odgovara za ovo kazneno djelo za koje je u osnovnome obliku predviđena kazna zatvora do tri godine. Ako je došlo do pribavljanja znatne imovinske koristi ili ako se počinitelj profesionalno bavi takvom djelatnošću, može biti kažnjen kaznom zatvora od jedne do osam godina.⁵⁵

52 Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III-380/01 od 5. svibnja 2004., Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III-1649/01 od 6. svibnja 2005. i Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III-692/02 od 6. svibnja 2005., te presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-x 1150/14-4 od 25. siječnja 2017. godine.

53 Županijski sud u Zadru, 5 Gž-1536/16-7 od 9. travnja 2018.

54 Županijski sud u Zadru, 5 Gž-1536/16-7 od 9. travnja 2018.

55 Čl. 242. Kaznenog zakona, Narodne novine, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21.

4. UGOVORI VEZANI ZA POTROŠAČKE KREDITE

Pri samom definiranju ugovora o potrošačkom kreditiranju nužno je sagledati više zakonskih odredbi sadržanih u ZPK-u. Naime, navedeni zakon posebno regulira ugovor o kreditu i razdvaja ga od pojma potrošačkoga kreditiranja kao pravnog posla. Pritom je ugovor o kreditu definiran kao ugovor u kojem vjerovnik odobrava ili obećava odobriti potrošaču kredit u obliku odgode plaćanja, zajma ili slične financijske nagodbe, osim ugovora o trajnom pružanju usluge ili isporuke proizvoda iste vrste, kada potrošač plaća za takve usluge ili proizvode tijekom cjelokupne njihove isporuke u obliku obroka.⁵⁶ Za razliku od ugovora o kreditu, potrošačko kreditiranje definira se kao pravni posao kojim se jedna ugovorna strana obvezuje drugoj staviti na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vrijeme, za neku namjenu ili bez utvrđene namjene. Pritom se druga ugovorna strana obvezuje plaćati ugovorene kamate, odnosno ugovorene naknade, te iskorišteni iznos novca vratiti u vrijeme i na način kako je ugovoreno, kao i svaki drugi pravni posao, koji je po svojoj gospodarskoj biti jednak ovome pravnome poslu.⁵⁷ U znanstvenoj se literaturi ističe kako je navedeni pojam ugovora o kreditu proizašao iz direktnoga preuzimanja EU propisa.⁵⁸ On kao takav može stvoriti određene poteškoće pri njegovu tumačenju i primjeni u praksi budući da je pojam ugovora o kreditu sadržan i u ZOO-u.⁵⁹ Stoga se tumačenjem navedenih pojmova može doći do zaključka kako ugovor o kreditu shodno ZOO-u može istodobno biti uži, ali i sveobuhvatniji pojam od onog sadržanog u ZPK-u, budući da navedeno ovisi o tome tko su ugovorne strane pri sklapanju ugovora o kreditu.⁶⁰ Zbog toga je u znanstvenoj literaturi zastupljeno stajalište da je svrsishodan potez hrvatskoga zakonodavca koji je s pomoću pojma potrošačkoga kreditiranja dodatno pojasnio ugovor o potrošačkom kreditiranju, za kojeg se ističe da obuhvaća kombinaciju bitnih elemenata ugovora o zajmu i ugovora o kreditu.⁶¹ Međutim, prije negoli što raščlanimo ugovor o potrošačkom kreditu i utvrdimo o kakvoj je vrsti pravnog posla riječ, te koji su njegovi bitni elementi, nužno je naglasiti kako ZPK posebno ističe da se ugovori o kreditu sklapaju u pisanom obliku ili uporabom naprednog elektroničkog potpisa⁶² te se izričito navode informacije koji moraju biti uključeni u ugovore o kreditu.⁶³ Zakon uz to posebno regulira informacije nužne pri oglašavanju

56 Čl. 2. st. 1. t. 3. ZPK-a.

57 Čl. 2. st. 1. t. 15. ZPK-a.

58 Vidjeti Emilia Miščenić, „Ugovor o potrošačkom kreditu“, u: *Bankovni i financijski ugovori*, ur. Maja Bukovac Puvača, Gabrijala Mihelčić i Zvonimir Slakoper (Zagreb: Narodne novine, 2017.), 603.

59 Shodno čl. 1021. ZOO-a, ugovorom o kreditu banka se obvezuje korisniku kredita staviti na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vrijeme, za neku namjenu ili bez utvrđene namjene, a korisnik se obvezuje banci plaćati ugovorene kamate i iskorišteni iznos novca vratiti u vrijeme i na način kako je ugovoreno.

60 Miščenić, „Ugovor o potrošačkom kreditu“, 603.

61 Miščenić, „Ugovor o potrošačkom kreditu“, 604.

62 Čl. 10. st. 1. ZPK-a.

63 Vidjeti čl. 10. st. 2. ZPK-a.

kredita,⁶⁴ informacije prije sklapanja ugovora,⁶⁵ kao i informacije vezane za kamatne stope,⁶⁶ pravo na odustanak od navedenog ugovora,⁶⁷ te još mnoge druge aspekte kao što je prijevremena otpлата⁶⁸ itd. Sve je navedeno u skladu s općim pravilima o pravu na obaviještenost potrošača pri sklapanju potrošačkih ugovora.⁶⁹

Iz navedenoga je vidljivo kako je ugovor o potrošačkom kreditiranju ponajprije reguliran u cilju zaštite prava potrošača. Stoga se može zaključiti kako je riječ o formalnom pravnom poslu (mora biti sklopljen u pisanom obliku ili uz uporabu naprednog elektroničkog potpisa), dvostranom, odnosno dvostranoobveznom pravnom poslu (vjerovnik se obvezuje staviti na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, te ima pravo zahtijevati da mu se taj novčani iznos skupa s ugovorenom naknadom vrati, dok dužnik ima pravo zahtijevati da mu se ugovoreni novčani iznos stavi na raspolaganje, te ga je u ugovorenom vremenu dužan vratiti skupa s ugovorenom naknadom), naplatnom pravnom poslu (naknada, odnosno kamata je bitan dio ugovora te Zakon izričito traži da je sastavni dio ugovora⁷⁰) te je riječ konsekvencijalnom, komutativnom i kauzalnom pravnom poslu, a koje karakteristike proizlaze iz opisa ovoga pravnog posla. Pritom je nužno naglasiti kako će jedna ugovorna strana uvijek biti potrošač, dok vjerovnik ne mora uvijek biti banka, već to shodno ZPK-u može biti bilo koja fizička ili pravna osoba koja na području RH odobrava ili obećava odobriti kredit u okviru poslovne djelatnosti ili slobodnog zanimanja.⁷¹

5. PRAVNA OGRANIČENJA KAMATNIH STOPA

Kamate su naknada koja se plaća za korištenje novca (ili druge zamjenjive stvari) tijekom određenoga razdoblja.⁷² Kamate imaju ključnu ulogu u modernoj ekonomiji. Stoga i ne začuđuje da su zakonom posebno definirana ograničenja vezana za njihov opseg i način ugovaranja. ZOO ograničava najvišu dopuštenu kamatnu stopu između osoba od kojih barem jedna nije trgovac tako da ona ne može biti viša od stope zakonskih zateznih kamata koja je za te odnose vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa, uvećane za polovicu te stope.⁷³ Iznos najviše kamatne stope se pritom odnosi na obračun kamata na godišnjoj razini,⁷⁴ dok je istodobno

64 Čl. 4. ZPK-a.

65 Čl. 5. ZPK-a.

66 Čl. 11. ZPK-a.

67 Čl. 14. ZPK-a.

68 Čl. 16. ZPK-a.

69 Čl. 87. i slj. ZZP-a.

70 Čl. 10. st. 2. ZPK-a.

71 Čl. 2. st. 1. t. 2. ZPK-a.

72 Vilim Gorenc et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (Zagreb: Narodne novine, 2014.), 68; Marta Vidaković Mukić, *Opći pravni rječnik* (Zagreb: Narodne novine, 2006.), 483; Ante Perkušić, *Osnove građanskog prava* (Split: Pomorski fakultet u Splitu, 2009.), 35.

73 Čl. 26. st. 1. ZOO-a.

74 Čl. 26. st. 5. ZOO-a.

zabranjeno obračunavanje kamata na kamate osim u točno zakonom određenim situacijama.⁷⁵

5.1. Ugovaranje kamata kod kreditnih institucija

ZKI-om uređuju se nadzor i uvjeti rada kreditnih institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, kao i uvjeti pod kojima pravne osobe sa sjedištem izvan Republike Hrvatske mogu pružati bankovne i/ili financijske usluge u Republici Hrvatskoj.⁷⁶ Domaćim i priznatim stranim kreditnim institucijama dopušteno je izdavanje kredita s fiksnom ili promjenjivom kamatnom stopom. Pritom valja naglasiti da je kreditna institucija dužna upozoriti potrošača na sve rizike promjenjivosti kamatne stope te jasno u ugovoru o kreditu ugovoriti parametre koji utječu na promjenu ugovorene kamatne stope.⁷⁷ Međutim, za kratkoročne kredite koji se daju na razdoblje do najviše 12 mjeseci izričito je zabranjeno ugovaranje promjenjive kamatne stope.

Kreditne institucije iz drugih država članica koje neposredno pružaju uzajamno priznate usluge na području Republike Hrvatske dužne su se pridržavati ograničenja definiranih ovim zakonom.⁷⁸ Štoviše, izričito je propisano ZKI-om da se i drugi propisi koji se radi zaštite općeg dobra primjenjuju na području Republike Hrvatske, primjenjuju na kreditne institucije drugih država članica aktivnih na području Republike Hrvatske.⁷⁹

5.2. Kamate i naknade kod potrošačkih kredita

Posebnu važnost za potrošačko kreditiranje ima ZPK kojim je pored Direktive o stambenom potrošačkom kreditiranju⁸⁰ i u bitnome provedena⁸¹ Direktiva o potrošačkome kreditiranju,⁸² ali i cijeli niz nacionalnih mehanizama zaštite potrošača – korisnika kredita. ZPK-om definirane su maksimalne dopuštene kamate na niz oblika potrošačkih kredita, ali i način prikazivanja kamata i drugih naknada pri izdavanju kredita kroz, tzv. Efektivnu kamatnu stopu - EKS. U svrhu izračuna EKS-a moraju se odrediti ukupni troškovi kredita koje bi imao potrošač pod pretpostavkom

75 Čl. 31. ZOO-a.

76 Čl. 1. ZKI-a.

77 Čl. 307. st. 1. ZKI-a.

78 Čl. 368. st. 2. ZKI-a.

79 Čl. 368. st. 4. ZKI-a.

80 Direktiva 2014/17/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 4. veljače 2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine i o izmjeni direktiva 2008/48/EZ i 2013/36/EU i Uredbe (EU) br. 1093/2010. SL L 60/34 od 04. 02. 2014., zadnja izmjena od 01.01.2018.

81 O procesu implementacije i mogućim odstupanjima Mišćenić, „Ugovor o potrošačkom kreditu“, 598. i slj.

82 Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ. SL 133, 22. 05. 2008., zadnja izmjena od 26.07.2019.

da će uredno otplaćivati kredit.⁸³ Pritom na EKS utječu i troškovi svih proizvoda ili usluga koje je potrošač obvezan platiti neovisno o tome provodi li se transakcija u gotovini ili na kredit. Tako, troškove upravljanja računom na kojemu su vidljive i transakcije uplata i iskorišteni iznos kredita, troškove uporabe sredstava plaćanja i za transakcije uplata i iskorišteni iznos kredita te sve druge troškove koji se odnose na transakcije uplata treba obuhvatiti ukupnim troškovima kredita za potrošača, osim ako je otvaranje računa opcionalno i ako su troškovi računa jasno i zasebno pokazani u ugovoru o kreditu ili u kojemu drugom ugovoru sklopljenom s potrošačem.⁸⁴ Najviši EKS određen je ZPK-om, te je za stambene kredite jednak stopi zakonske zatezne kamate, a za ostale kredite jednak toj stopi uvećanoj za dva postotna poena.⁸⁵

5.3. Neovlašteno potrošačko kreditiranje

Pored svega navedenog, valja posebno i upozoriti na status neovlaštenih pružatelja usluga potrošačkoga kreditiranja. Ako je ugovor o kreditu sklopio vjerovnik, odnosno kreditni posrednik koji nema odobrenje za pružanje usluga potrošačkoga kreditiranja, odnosno za posredovanje pri potrošačkom kreditiranju, ugovor je ništetan, a potrošač je dužan platiti isključivo kamate od dana pravomoćnosti odluke kojom se utvrđuje ništetnost.⁸⁶ Nadalje, ZPK-om je i predviđeno postupanje u vezi s ovrhom s međunarodnim obilježjem. Ako je riječ o ostvarivanju tražbine iz ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem i vodi se ovršni postupak protiv potrošača koji je podnio tužbu radi utvrđenja ništetnosti, sud će, na prijedlog ovršenika, odgoditi ovrhu do pravomoćnog okončanja postupka radi utvrđenja ništetnosti, ne ispitujući postojanje drugih zakonom propisanih pretpostavki o odgodi ovrhe na prijedlog ovršenika.⁸⁷ Štoviše, procesno-pravno je relevantno i da je u Republici Hrvatskoj sud dužan po službenoj dužnosti utvrditi ništetnost ugovora.⁸⁸ Dakle, u učestalim postupcima prisilne naplate kratkoročnih kredita od neovlaštenih pružatelja ovih usluga, i sud bi trebao utvrditi jesu li ispunjeni uvjeti za utvrđivanje ništetnosti ugovora. U tom bi slučaju pružatelj usluge imao isključivo pravo na isplaćenu glavnica, no ne i na kamate i druge naknade povezane s kreditom.

6. PRIMJENA HRVATSKIH PROPISA O ZAŠTITI KORISNIKA KREDITA U MEĐUNARODNIM TRANSAKCIJAMA

Na temelju prethodno navedenog, nesporno je da u Republici Hrvatskoj postoji složen pravni okvir koji štiti potrošače u pitanjima poput razmjernosti činidbi, a posebno o visini i obračunu maksimalnih kamatnih stopa. U tom je smislu u sljedećem koraku potrebno utvrditi opseg i način primjene hrvatskoga prava na prekogranične

83 Čl. 20. st. 2. i 3. ZPK-a.

84 Čl. 20. st. 2. ZPK-a.

85 Čl. 20. a st. 1. i 2. ZPK-a.

86 Čl. 19. j ZPK-a.

87 Čl. 19. k ZPK-a.

88 Čl. 327. st. 1. ZOO-a.

ugovore o zajmu, odnosno kreditu. Predmetno pitanje valja razmotriti i u pogledu međunarodnoga privatnog prava i primarnog prava Europske unije.

6.1. Utjecaj propisa međunarodnoga privatnog prava na zaštitu potrošača – primatelja kredita

U prekograničnim ugovornim odnosima, izbor mjerodavnog prava redovito je prepušten ugovornim stranama. Međutim, upravo u sferi potrošačkih ugovora, sloboda je ugovaranja bitno ograničena u svrhu zaštite potrošača. Naime, kada potrošač sklopi ugovor s drugom osobom koja djeluje u svojoj struci ili profesiji, takav ugovor podliježe pravu države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, pod uvjetom da poduzetnik:⁸⁹

(a) provodi svoje komercijalne ili stručne djelatnosti u državi u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište ili

(b) bilo kojim sredstvima usmjerava takve aktivnosti na tu državu ili na više država, uključujući tu državu te da je ugovor obuhvaćen opsegom tih aktivnosti.

Dakle, pružatelji financijskih usluga na daljinu, koji se oglašavaju na tržištu Republike Hrvatske, imaju mrežne stranice na hrvatskom jeziku, odnosno jasna pravila isplate i utvrđivanja identiteta korisnika kredita vezane za hrvatsko tržište te koji redovito ispunjavaju ovaj kriterij. Štoviše upravo je i ZPK-om predviđeno da potrošač ima pravo pokrenuti spor pred sudovima države u kojoj davatelj kredita ima sjedište ili pred sudovima mjesta gdje potrošač ima prebivalište, dok davatelj kredita može postupak pokrenuti isključivo pred sudom prema prebivalištu potrošača.⁹⁰ Pritom su nevažeći bilo koji sporazumi o sudskoj nadležnosti sklopljeni prije nastanka spora.⁹¹

Dakle, u ovim će se ugovornim odnosima redovito primijeniti hrvatsko pravo i bit će nadležni hrvatski sudovi. Odstupanja od ovoga pravila su moguća na temelju sporazuma ugovornih strana. Međutim, posljedica takvoga sporazumnog izbora ne može biti lišavanje potrošača zaštite koja mu je osigurana kogentnim normama onoga prava koje bi bilo mjerodavno u uobičajeno nadležnoj državi i u slučaju da mjerodavno pravo nije izabrano.

6.2. Sloboda pružanja usluga u EU-u i nacionalna ograničenja pružateljima financijskih usluga

Jedan od fundamenata *acquis communautaire* EU-a čine odredbe primarnog prava koje reguliraju slobodu pružanja usluga. Ovom se slobodom izričito zabranjuje diskriminacija poslovnih subjekata iz drugih država članica u odnosu na domaće subjekte. Takva je zaštita ključna za ostvarivanje jedinstvenoga tržišta usluga, ali ona po svojoj prirodi nije apsolutna. Naime, ograničenje slobode pružanja usluga moguće je i dopušteno u skladu s odredbama čl. 62. UFEU-a u vezi s čl. 52. UFEU-a

89 Čl. 6. st. 1. Uredbe 593/2008/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), SL 177/6, 04. 07. 2008.

90 Čl. 191. st. 1.-2. ZPK-a.

91 Čl. 191. st. 4. ZPK-a.

pod točno određenim uvjetima. Ako je ugrožen javni poredak neke države, država ima pravo postaviti takva pravila za strane subjekte koji imaju razmjerno prihvatljiv ograničavajući učinak. Pritom je ključno da je riječ o općem ograničenju koje ne pogada teže strane subjekte od domaćih te koja je razmjerna zaštićenom dobru.⁹²

Sud EU-a je upravo o slobodi pružanja financijskih usluga u Hrvatskoj odlučivao kada je Republika Hrvatska 2017. godine donijela stroža pravila u pogledu na neregistrirane inozemne davatelje kredita. Naime u svrhu zaštite korisnika kredita u Hrvatskoj, putem Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom, stvoren je pravni okvir na temelju kojega se bitno ograničava inozemne pružatelje financijskih usluga u nizu aspekata.⁹³ Tako je ovim zakonom bilo predviđeno da je ugovor o kreditu ništetan ako ima međunarodno obilježje i sklopljen je u Republici Hrvatskoj između dužnika i neovlaštenih vjerovnika, osim ako je u cijelosti ispunjen.⁹⁴

S obzirom na potencijalni štetni učinak na prekogranično pružanje financijskih usluga u EU-u, Sud Europske unije odlučivao je o kršenju čl. 56. UFEU-a u postupku *Milivojević/Raiffeisenbank*.⁹⁵ Pritom je u skladu sa stalnom sudskom praksom zaključio da je primarno riječ o povredi slobode pružanja usluga.⁹⁶ Uzimajući u obzir opseg i svrhu odredbi Zakona o ništetnosti kredita, Sud je smatrao da odredbe poput navedenih prelaze opseg apsolutno nužnih mjera zaštite javnog poretka. Naime, Republika Hrvatska je sustavno proglasila ništetnim sve ugovore s inozemnim elementom koji su sklopljeni s neovlaštenim davateljem kredita, što je Sud smatrao suviše opsežnom i neopravdanom mjerom.⁹⁷ Međutim, Sud je ujedno i jasno razlikovao ovaj Zakon i ZPK, koji zasebno može biti osnova za ništetnost ugovora, kao i druga opća pravila koja reguliraju ništetnost u nacionalnom zakonodavstvu.⁹⁸

Obveza uredne registracije inozemnih pružatelja financijskih usluga bitno je blaža mjera od postupka izdavanja bankarske licence ili odobrenja obavljanja financijskih usluga domaćim pružateljima. Nadalje se ograničenje kamata i EKS-a jednako odnosi na domaće i strane pružatelje usluga, te služi legitimnome cilju sprječavanja niza gospodarskih i društvenih štetnih posljedica lihvarskoga kreditiranja. Nadalje, upravo je i EKS definiran europskim propisima.⁹⁹ Stoga i nema

92 Vidjeti primjerice: Presuda od 9. rujna 2010., *Engelmann*, C-64/08, EU:C:2010:506, t. 13.; Presuda od 22. listopada 2014., *Blanco i Fabretti*, C-344/13 i C-367/13, EU:C:2014:2311; Presuda od 28. siječnja 2016., *Laezza* C-375/14, EU:C:2016:60, t. 26.

93 Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom, Narodne novine, br. 72/17., 131/20.

94 Čl. 3. Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom.

95 Presuda od 14. veljače 2019., *Milivojević/Raiffeisenbank*, C-630/17, EU:C:2019:123.

96 Vidjeti: Presuda od 22. studenog 2018., *Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank*, C-625/17, EU:C:2018:939; Presuda od 9. rujna 2014., *SC Volksbank România*, C-602/10, EU:C:2012:443.

97 Presuda od 14. veljače 2019., *Milivojević/Raiffeisenbank*, C-630/17, EU:C:2019:123, t. 72. - 75.

98 Presuda od 14. veljače 2019., *Milivojević/Raiffeisenbank*, C-630/17, EU:C:2019:123, t. 59. i slj.

99 Čl. 3. g u vezi s čl. 19. Direktive 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/

prepreke u pogledu na primarno pravo Europske unije, da se primjeni nacionalni pravni okvir u pogledu na inozemne financijske usluge pružene potrošačima. Štoviše, i Europska unija razmatra uvođenje obveznih ograničenja u pogledu troškova ili kamate kredita. Stoga nema prepreke da se primjenjuju nacionalna pravila vezana za ništetnost štetnih potrošačkih kredita.

7. ANALIZA STRUKTURE PRUŽATELJA USLUGA POTROŠAČKOGA KREDITIRANJA¹⁰⁰

Tržište potrošačkoga kreditiranja izrazito je široko te se na njemu pružaju raznolike usluge kreditiranja. Potrošački krediti se u najopćenitijem smislu mogu podijeliti na namjenske i na nenamjenske kredite.¹⁰¹ Pritom se nenamjenski krediti češće odobravaju na kraći rok od namjenskih kredita. Nenamjenski krediti, kao što sam naziv govori mogu se koristiti slobodno prema željama i potrebama korisnika. Nenamjenski krediti mogu biti: okvirni kredit, gotovinski kredit, lombardni kredit te hipotekarni kredit. Namjenski krediti koriste se isključivo za namjenu za koju se odobravaju te mogu biti: potrošački kredit, kredit za kupnju motornih vozila, studentski / učenički kredit te stambeni kredit.¹⁰² Gotovinski kredit oblik je nenamjenskog kredita, te se ovaj tip kredita najčešće odobrava na kraći rok i redovito ga se najjednostavnije može ugovoriti.¹⁰³ Stoga je upravo ovaj tip kredita posebno traže potrošači pa ga jednako nude regularne banke, financijske institucije i osobe koje nude zelenaške uvjete kreditiranja.

Tako primjerice HPB nudi mogućnost ugovaranja gotovinskih kredita do 30.000,00 eura na rok otplate od 10 godina s mogućnosti korištenja najniže kamatne stope od 5,25 %.¹⁰⁴ Vrlo slične uvjete nudi i PBZ, uz nešto višu kamatnu stopu. Međutim, obje banke kao i većina drugih komercijalnih banaka u RH rijetko nude usluge mikro kredita, a što se izravno može povezati i s rizicima i troškovima koje banka ima pri izdavanju takvih kredita, odnosno njihovom neisplativošću za poslovne banke. Isto vrijedi za kredite izdane na rokove kraće od 24 mjeseca.

EEZ.

100 Navedeno poglavlje temelji se na istraživanju koje je koautorica provela pri izradi završnog rada: Karla Vukušić, „Zelenaški ugovori kod inozemnih pružatelja financijskih usluga“ (završni rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, 2021.).

101 Čl. 2. st. 1. t. 15. ZPK-a.

102 Marijana Ivanov i Guste Santini, „Uloga dopunskog kredita u poticanju poduzetničke aktivnosti i ekonomskog razvoja“, *Ekonomija* 18, br. 2 (2011): 251; čl. 3. st. 1. t. 3. a-c ZPK.

103 Damir Ribić i Danijela Vakanjac, „Proces kreditiranja građana od strane banaka u Republici Hrvatskoj“, *Praktični menadžment* 8, br. 1 (2017): 29-37.

104 *HPB (2021): Nenamjenski krediti*, pristup 26. travnja 2021., <https://www.hpb.hr/hr/nenamjenski-krediti/162>.

7.1. Analiza inozemnih pružatelja financijskih usluga u Republici Hrvatskoj

U svrhu definiranja usluga mirkokreditiranja inozemnih pružatelja usluga, u nastavku se analiziraju tri odabrana pružatelja financijskih usluga u Republici Hrvatskoj: a) Kreditnoj instituciji 1 (KI1), b) Kreditnoj instituciji 2 (KI2) i c) Kreditnoj instituciji 3 (KI3). Riječ je o stvarnim anonimiziranim podacima postojećih pružatelja financijskih usluga. Navedene kreditne institucije posluju putem većega broja mrežnih stranica na hrvatskome jeziku i većega broja kreditnih posrednika. Cilj je ove analize utvrditi mehanizme poslovanja inozemnih pružatelja usluga i moguće za potrošače štetne prakse u izdavanju kredita. U nastavku se koriste izrazi „kredit“, odnosno „zajam“ u skladu s općim uvjetima poslovanja koje propisuju kreditne institucije, pritom ne ulazeći u problematiku razlikovanja zajma od kredita. Međutim, na temelju iznad izvršene usporedbe ovih dvaju ugovora, vidljivo je da su sve bitne karakteristike ispunjene da bi se navedene pravne poslove smatralo ugovorima o kreditu. Štoviše, niže navedene kreditne institucije profesionalno se bave stavljanjem na raspolaganje određene svote novca, a ne drugih zamjenjivih stvari, uz naknadu u obliku kamata i drugih naknada, a što čine kroz formaliziranu proceduru. Stoga, klasificiranje ugovora kao zajam nikako ne može biti osnova za uskraćivanje svih onih prava koja bi potrošaču pripala prema posebnim propisima ugovora o kreditu.

7.1.1. Kreditna institucija 1 (KI1)

Riječ je o inozemnom pružatelju financijskih usluga koji je registriran za pružanje financijskih usluga u Bugarskoj i uredno registriran pri HNB-u za pružanje financijskih usluga u Republici Hrvatskoj. Ovaj je pružatelj usluga 2022. godine nudio mogućnost mirkokreditiranja iznosa od 300,00 do 10.000,00 (20.000,00) kuna na rok od 15 do 30 dana, s mogućnosti korištenja kredita kojem je rok otplate min 62 dana do najviše godine dana. Pritom je godišnja kamatna stopa iznosila između 7,26 % i 8,11 %, dok stopa zateznih kamata u slučaju zakašnjenja nije jasno naznačena.¹⁰⁵ Na odobreni kredit obračunava se premija koja je dodatni trošak za korisnika kreditnih sredstava.

Bitno je naglasiti da, iako je riječ o kreditima u vrlo malim iznosima, nije moguće odobravanje kredita bez jamstva (odnosno jamca koji može biti fizička ili pravna osoba). Pritom jamac može biti fizička ili pravna osoba koja je kreditno sposobna i koja se obveže pridržavati se politika i postupaka koji se odnose na sprječavanje pranja novca. Ono što je nužno naglasiti je činjenica da KI1 zadržava diskrecijsko pravo odbiti određenog jamca, ako procijeni da jamac nije prikladan. Od jamca se zahtijeva da KI1 dostavi dokumentaciju koju propisuje KI1, a pritom je moguće, da iako određena osoba bude inicijalno prihvaćena kao jamac, KI1 naknadno procjenjuje da jamac više nije prikladan, već je potrebno pronaći novoga jamca.¹⁰⁶

Pritom se jamstvo zahtijeva u obliku i prema sadržaju koji propisuje KI1 te se dodatno zahtijeva ovjerena (javni bilježnik) osobna isprava osobe, odnosno jamca.

¹⁰⁵ Čl. 9. st. 1. Standardnih uvjeta poslovanja KI1.

¹⁰⁶ Čl. 6. st. 2. Standardnih uvjeta poslovanja KI1.

Jamac ne može biti trgovačko društvo kojem prijeti stečaj, osoba koja nije kreditno sposobna, osoba kojoj je ugled narušen, ako ne ispunjava jamstva dana KI1, ako je osoba počinila povredu bitnih obveza prema KI1 te ako ne zadovoljava određene politike koje KI1 provodi pri ispunjavanju vlastitih zakonskih obveza, a koje se ponajprije odnose na propise o sprječavanju pranja novca.¹⁰⁷

Ako pojedinac želi koristiti usluge KI1, a nema prikladnoga jamca koji bi bio kvalificiran prema zahtjevima banke, moguće je koristiti naplatne usluge trgovačkog društva – jamca,¹⁰⁸ kao što je, primjerice, Pružatelj usluga jamstva 1 (PUJ1). Riječ je o društvu koje je registrirano u Latviji i koje pruža usluge jamca. Ali, za razliku od tradicionalnoga jamca, ovo društvo uvelike naplaćuje svoje usluge te je tako iz Općih uvjeta za davanje jamstva vidljivo da društvo osobi koja je uzela kredit na rok od šest mjeseci na iznos od 5.000,00 kn naplaćuje jamstvo 587,50 kn mjesečno, odnosno u ukupnom iznosu od 3.525,00 kn.¹⁰⁹

7.1.2. Kreditna institucija 2 (KI2)

Kreditna institucija 2 (KI2) je osnovana u Češkoj u cilju pozajmljivanja sredstava ili posredovanja pri pozajmljivanju sredstava za potrošačke kredite. Bitno je naglasiti da ovo društvo nije navedeno među onih 171 koja imaju dozvolu HNB-a za neposredno pružanje kreditnih usluga na tržištu RH. Na njihovoj mrežnoj stranici istaknuto je da se zajam može zatražiti od 0 do 24 h, sedam dana u tjednu, a čime ujedno ukazuju i na brzinu odobravanja kredita. Kao i KI1, KI2 također nudi mogućnost mikrokreditiranja. Za razliku od KI1, KI2 u uvjetima poslovanja ističe da se EKS obračunava na godišnjoj razini, a čime se izbjegava mogućnost dovodenja clijenata u zabludu. Razlika je uočljiva i kada je riječ o jamcima, budući da KI2 ne zahtijeva jamca koji će jamčiti povrat kredita. U slučaju kašnjenja s plaćanjem rate kredita zaračunava se zatezna kamata te ako dođe do poteškoća u otplati kredita, društvo će najvjerojatnije angažirati treću osobu radi naplate sredstava (pretpostavlja se da će pokrenuti ovrhu).¹¹⁰

Tablica 1.: Tarife KI2

Iznos	Rok otplate (dani)	Pristojba	Ukupno glavnica + kamata	EKS (%)
500,00	15	100,00	600,00	37.974,35
2.000,00	600	600,00	2.600,00	946,63
4.000,00	30	1.000,00	5.000,00	1.660,10
7.000,00	30	1.750,00	8.750,00	1.606,78

Izvor: KI2: Opći uvjeti ugovora o zajmu KI2

107 Čl. 6. st. 3. Standardnih uvjeta poslovanja KI1.

108 Mrežna stranica 1-Kupi jamstvo KI1; mrežna stranica 2-Kupi jamstvo KI1.

109 Čl. 4. Općih uvjeta za davanje Jamstva PUJ1.

110 Opći uvjeti ugovora o zajmu KI2.

U Tablici 1. prikazane su tarife koje primjenjuje KI2 u odnosu na iznose kredita te rok otplate. Može se uočiti da se naplaćuje pristojba koja raste s porastom iznosa odobrenoga kredita. Usto se naplaćuje naknada za obradu zahtjeva. Naznačen je EKS za koji se prethodno u tekstu ističe da je na godišnjoj razini. Odnosno, osoba koja uzme kredit u visini od 500,00 kn, za 15 dana će vratiti 600,00 kn te platiti i 30,00 kn naknade za obradu zahtjeva.

Maksimalno je moguće odobravanje kredita od 10.000,00 kn s rokom otplate od 90 dana. U tom se slučaju naplaćuje pristojba (kamata) od 4.000,00 kuna te naknada za obradu zahtjeva od 70,00 kn. Ovaj se kredit vraća u tri rate te korisnik kredita u konačnici društvu vrati 14.000,00 kuna. Vidljivo je da je riječ o zelenaškoj kamati, budući da je na 10.000,00 kn u samo tri mjeseca obračunato 4.000,00 kuna kamata. U usporedbi s KI1, KI2 na prvi pogled djeluje kao uvelike nepovoljniji, a ponajprije zbog toga što su navedeni vrlo visoki iznosi pristojbi. S druge strane, uzme li se u obzir činjenica da kada je riječ o poslovnom odnosu s KI1, jamac svoju uslugu naplaćuje u višestruko većim iznosima u odnosu na naknade navedene u Tablici 1., može se zaključiti, da iako je i u ovom slučaju riječ o vrlo nepovoljnim kreditima, uvjeti poslovanja su transparentnije navedeni u odnosu na KI1.

7.1.3. Kreditna institucija 3 (KI3)

Kreditna institucija 3 (KI3) ima sjedište u Španjolskoj gdje je osnovana u cilju mikrokreditiranja na području EU-a.¹¹¹ Ne nalazi se na popisu financijskih institucija HNB-a koje imaju odobrenje za pružanje financijskih usluga u RH. Za razliku od KI1, KI3 ne zahtijeva jamca, ali predviđa velike kamate. Pritom je izričit naglasak stavljen na kreditnu sposobnost korisnika.¹¹² Radi prikazivanja uvjeta poslovanja u KI3, u nastavku je dan prikaz otplate iznosa od 5.000,00 kn s različitim rokovima dospjeća od 15 do 150 dana.

Tablica 2.: Otplatni plan za iznos od 5.000,00 kn u KI3

Iznos	Rok otplate (dana)	Pristojba	Trošak obrade	Iznos za isplatu	Ukupno za vratiti	EKS (%)
5.000,00	15	1.000,00	70,00	4.930,00	6.000,00	11.805,26
5.000,00	30	1.250,00	80,00	4.920,00	6.250,00	1.737,80
5.000,00	60	1.540,00	80,00	4.920,00	6.540,00	1.014,70
5.000,00	150	3.075,00	60,00	4.940,00	8.075,00	927,94

Izvor: KI3: Opći uvjeti ugovaranja zajma KI3

111 U čl. 1. st. 1. Općih uvjeta ugovaranja zajma KI3, pozivaju se na zakone koji su mjerodavni na razini EU-a, a koji im ujedno omogućavaju pružanje financijskih usluga na području izvan Španjolske. Riječ je o Zakonu o trgovanju na daljinu te Zakonu o ugovorima o potrošačkim kreditima.

112 Čl. 1. st. 1. Općih uvjeta ugovaranja zajma KI3.

Može se uočiti da ni u ovom slučaju EKS nije u skladu sa zakonskim ograničenjima. Pritom se trošak obrade naplaćuje na samom početku iz sredstava koja se isplaćuju korisniku zajma. U usporedbi s prethodnim inozemnim pružateljima financijskih usluga, KI3 ima vrlo nepovoljne uvjete odobravanja kredita.

7.2. *Primjena zakonskih ograničenja na inozemne pružatelje financijskih usluga*

Kao što je vidljivo iz gore navedenih primjera, na tržištu djeluje veći broj inozemnih pružatelja financijskih usluga koji pružaju usluge mikrokreditiranja. Pritom neki od njih, unatoč mrežnim stranicama na hrvatskome jeziku i jasnom usmjeravanju na hrvatsko tržište, nisu uredno registrirani pri HNB-u, niti se pridržavaju maksimuma dopuštenih kamatnih stopa na potrošačke kredite u Republici Hrvatskoj. Neki drugi inozemni pružatelji ovih usluga jesu uredno registrirani i naočigled se pridržavaju najviše dopuštene EKS-e. Međutim, s obzirom na to da je zakonom propisano da u EKS ulaze samo one naknade koje su davatelju kredita bile poznate i jasno su povezane uz odobrenje kredita, trošak komercijalnoga jamca nije uračunat u trošak kredita. Kada bi se odbio znatni iznos novca, koji se odmah odbija od danoga kredita i isplaćuje jamcu na račun, EKS bi bitno premašio dopuštene dimenzije i približio se astronomskim stopama drugih ponuditelja na tržištu, a što bi trebalo biti vidljivo potrošaču na vrijeme.¹¹³ U konačnici dakle financijska institucija koja daje kredit i jamac zajednički gledano zapravo preuzimaju isti rizik kao financijska institucija KI2 i KI3 te je ukupni trošak za potrošača jednako astronomski visok i u slučaju kredita KI1. Takav model nije bitno drukčiji od predstavljenoga modela simuliranog izdavanja zajma na viši iznos, kako bi se prekrila stvarna kamata kredita.

Činjenica da potrošač ima pravo sam pronaći jamca ne mijenja bitno navedenu situaciju, s obzirom na to da jamac mora ispuniti rigorozne kriterije te da KI1 ima pravo odbiti svakoga jamca tijekom provjere kreditiranja. Naime, upravo u segmentu mikrokreditiranja, nije vjerojatno da će korisniku kredita stajati na raspolaganju dostatno solventan i motiviran jamac, posebno ako se uzme u obzir činjenica da se ovaj oblik kredita redovito izdaje na svega nekoliko dana te da je po logici stvari korisniku potreban novac odmah, a ne nakon rigoroznih provjera kreditne sposobnosti jamca.

Na temelju svega navedenog, vidljivo je da je nužno u postupku opsežne regulacije potrošačkog akreditiranja, fokus staviti na sveukupne troškove potrošača. Naime ako se ograničava samo pojedine elemente poput kamata ili drugih naknada, suviše je velika opasnost da će se kroz složenije strukture poput one u slučaju KI1 omogućiti zaobilaznje postojećega pravnog okvira na štetu potrošača. Hrvatska sudska praksa odavno je zauzela stajalište da se u odnosu na razmjernost činidbi treba gledati sve relevantne činjenice slučaja, a ne samo pojedine elemente poput kamata i naknada.¹¹⁴ Štoviše, nacionalna ograničenja inozemnih pružatelja financijskih usluga

¹¹³ O obvezi detaljnog informiranja kada su u pitanju financijske usluge vidjeti i Presuda VSRH, Rev 953/2020-2 od 11. siječnja 2023.

¹¹⁴ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev 112/2018-2 od 9. ožujka 2022. godine.

trebaju biti proporcionalne i nužne.¹¹⁵ U skladu s tim bi sudovi i ništetnost trebali vezati uz jasne značajke povrede potrošačkih prava ili zakonskih odredbi koje štite pravni poredak. Međutim, zbog već spomenute problematike tereta dokazivanja kod zelenaških ugovora, nužno je da upravo europsko pravo na holistički način regulira ovo pitanje.

8. ZAKLJUČAK

Davatelji kredita pored banaka, mogu biti i drugi pružatelj financijskih usluga koji su uredno registrirani za takvu djelatnost u Europskoj uniji. Subjekti registrirani za pružanje usluga kreditiranja u bilo kojoj državi članici, mogu pružati svoje usluge prekogranično i u Hrvatskoj. Štoviše, Sud Europske unije je u slučaju *Milivojević/Raiffeisenbank* zauzeo jasno stajalište o tome da države članice moraju poštovati odredbe čl. 56. UFEU-a i u pogledu pružanja usluga prekograničnog kreditiranja. Međutim, kada predatorski pružatelji usluga kreditiranja iskorištavaju slobodu pružanja usluga, to u kombinaciji s ograničenim resursima nacionalnih regulatornih tijela može dovesti do znatne štete za potrošače. Upravo su potrošači slabije platežne moći najviše pogođeni ovim praksama. Stoga je i posebno važno da je u navedenoj presudi Sud naglasio da prekogranična sloboda pružanja usluga u Europskoj uniji ni na koji način ne ograničava nacionalnu nediskriminativnu zaštitu potrošača.

Poseban problem za provedbu odgovarajuće zaštite potrošača međutim proizlazi iz jače pregovaračke pozicije davatelja kredita. Oni naime mogu nametati sadržaj ugovora tako da zahtijevaju sklapanje simuliranih pravnih poslova ili samo nametnu određene zelenaške odredbe u ugovor. Štoviše, zbog složene strukture pružanih financijskih usluga, često korisniku kredita nije razvidno kako pojedine naknade i druge obveze utječu na ukupni raspon njegovih obveza. Iako postoji cijeli niz europskih i nacionalnih propisa koji bi trebali razriješiti ovu problematiku, upravo su potrošači u segmentu *short-term high-cost* kredita često žrtve predatorskih praksi. Tako je analiza postojećega tržišta pružatelja usluga pokazala da se neki pružatelji usluga kreditiranja jednostavno ne pridržavaju domaćih ograničenja najviše dopuštene kamatne stope, dok drugi imaju tako složenu strukturu kamata, naknada i obveznih jamstava da potrošač u konačnici nema pregled nad obvezama koje preuzima.

Iako je domaća sudska praksa u segmentu zaštite potrošača, prekomjernog oštećenja i zelenaških ugovora jasna, temeljni problem za potrošače leži u dokazivanju onih elemenata koji su osnovni za njihovu učinkovitu zaštitu. Činjenica da, primjerice, sud na ništetnost pazi po službenoj dužnosti ne može razriješiti problematiku da dužniku slabije platežne moći nedostaju resursi nužni kako bi se učinkovito zaštitio u odnosu na predatorske pružatelje usluga kreditiranja. Stoga je ključno donošenje cjelovitoga rješenja zaštite potrošača u sektoru kreditiranja. Naime jedino će se tako sa sigurnošću obvezati države članice da provedu regulaciju

¹¹⁵ Vidjeti Odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-I/3678/2017 od 3. studenoga 2020; Presudu od 14. veljače 2019., *Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan - Jagerberg - Wolfsberg eGen*, C-630/17, EU:C:2019:123, Rbr. 73 i slj.

koja će spriječiti predatorsko kreditiranje u EU-u. Takav pristup bi posebno značio da reforma Direktive o potrošačkim kreditima bude usmjerena na cjelovita rješenja vezana za ukupni trošak koje snosi potrošač, a ne pojedine naknade ili kamate. Pritom je mogućnost izbora između više opcija koja se ostavlja državama članicama upravo u sferi *short-term high-cost* kredita izravno štetna za potrošače, jer ni na koji način neće riješiti problematiku predatorskoga kreditiranja. Štoviše, samo će ga još i više usmjeriti u smjeru stvaranja složenijih pravnih struktura zbog kojih će sudovi teže moći utvrditi valjan razlog ništetnosti takvih ugovora.

LITERATURA

Knjige i časopisi:

1. Belanić, Loris, Antun Bilić, Vilim Gorenc, Eduard Kunštek, Hrvoje Markovinović, Emil Mihalina, Gabrijela Mihelčić, Petar Miladin, Emilia Mišćenić, Marko Perkušić, Silvija Petrić, Zvonimir Slakoper, Josip Štajfer, Nina Tepeš, Ivan Tot i Branko Vukmir. *Bankovni i financijski ugovori*. Zagreb: Narodne novine, 2017.
2. Bohaček, Zoran, Nataša Šarlija i Mirta Benšić. „Upotreba kredit scoring modela za ocjenjivanje kreditne sposobnosti malih poduzetnika“. *Ekonomski pregled* 54, br. 7-8 (2003): 565-580.
3. Dalić, Martina. „Usporedna analiza hrvatskog financijskog sustava i financijskih sustava naprednih tranzicijskih zemalja“. *Privredna kretanja i ekonomska politika* 12, br. 92 (2002): 27-52.
4. De Cecco, Francesco. „Fundamental Freedoms, Fundamental Rights, and the Scope of Free Movement Law“. *German Law Journal* 15, br. 3 (2014): 383-406.
5. Gavella, Nikola. *Privatno pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2019.
6. Gorenc, Vilim, Hrvoje Kačer, Hrvoje Momčinović, Zvonimir Slakoper, Branko Vukmir i Loris Belanić. *Obvezno pravo, Posebni dio I., Pojedini ugovori*. Zagreb: Novi informator, 2012.
7. Gorenc, Vilim, Loris Belanić, Hrvoje Momčinović, Ante Perkušić, Andrea Pešutić, Zvonimir Slakoper, Mario Vukelić i Branko Vukmir. *Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb: Narodne novine, 2014.
8. Ivanov, Marijana i Guste Santini. „Uloga dopunskog kredita u poticanju poduzetničke aktivnosti i ekonomskog razvoja“. *Ekonomija* 18, br. 2 (2011): 233-269.
9. Klarić, Petar i Marin Vedriš. *Građansko pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2014.
10. Klasiček, Dubravka. „Sloboda volje ugovornih strana u kontekstu adhezijskih ugovora, s naglaskom na ugovore sklopljene putem informatičke mreže“. *Filozofska istraživanja* 42, br. 1 (2022): 105-129.
11. Kramarić, Ivica. „Zelenaštvo ili lihvarjenje?“. *Jezik* 44, br. 1 (1996): 38-39. <https://hrcak.srce.hr/204074>
12. Mišćenić, Emilia. „Ugovor o potrošačkom kreditu“. U: *Bankovni i financijski ugovori*, ur. Maja Bukovac Puvača, Gabrijela Mihelčić i Zvonimir Slakoper, 595-649. Zagreb: Narodne novine, 2017.
13. Neuberger, Doris i Udo Reifner. „Systemic Ursury and the European Consumer Credit Directive“. *University of Rostock, Institute of Economics* br. 161 (2019): 1-19.
14. Nikšić, Saša. „Pravna sredstva za pobijanje nevaljanih pravnih poslova – ostvarivanje preobražajnog prava ili konstitutivna tužba?“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 65, br. 3-4 (2015): 361-386.
15. Peričić, Šime. „Prilog poznavanju gospodarskih prilika Bukovice i Podgorja u XIX stoljeću“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU* br. 48 (2006): 569-596.

16. Perkušić, Ante. *Osnove građanskog prava*. Split: Pomorski fakultet, 2009.
17. Perkušić, Marko. „Pravna pitanja elektroničkog plaćanja“. Doktorska disertacija. Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci, 2019.
18. Perkušić, Marko. *Pravo elektroničkog plaćanja*. Zagreb: Školska knjiga, 2020.
19. Persky, Joseph. „Retrospectives: From Usury to Interest“. *Journal of Economic Perspectives*, *American Economic Association* 21, br. 1 (2007): 227-236.
20. Radolović, Aldo i Oliver Radolović. „Neke nove refleksije o građansko - trgovačkim specifičnostima novčanih obveza“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 335-350.
21. Ribić, Damir i Danijela Vakanjac. „Proces kreditiranja građana od strane banaka u Republici Hrvatskoj“. *Praktični menadžment* 8, br. 1 (2017): 29-37.
22. Vidaković Mukić, Marta. *Opći pravni rječnik*. Zagreb: Narodne novine, 2006.

Pravni akti:

1. Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, SL 95, 21. 04. 1993.
2. Direktiva 98/6/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. veljače 1998. o zaštiti potrošača prilikom isticanja cijena proizvoda ponuđenih potrošačima, SL L 080, 18. 03. 1998.
3. Direktiva 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. rujna 2002. o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima i o izmjeni Direktive Vijeća 90/619/EEZ i direktiva 97/7/EZ i 98/27/EZ, SL 271, 09. 10. 2002.
4. Direktiva 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktive 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, SL L 149, 11. 06. 2005.
5. Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ, zadnja izmjena od 26.07.2019., SL L OJ L 133, 22. 05. 2008.
6. Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, SL L 304, 22. 11. 2011.
7. Financial Conduct Authority Detailed Rules for the Price Cap on High-cost Short-term Credit Including Feedback on CP14/10 and Final Rules, November 2014 Policy Statement PS14/16.
8. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21., 114/22.
9. Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/12., 25/13., 93/14., 55/16., 73/17., 131/20., 114/22.
10. Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o potrošačkim kreditima od 30. lipnja 2021, COM(2021) 347 final, 2021/0171 (COD), {SEC(2021) 281 final} - {SWD(2021) 170 final} - {SWD(2021) 171 final}.
11. Uredba 593/2008/EZ od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), SL 177/6, 04. 07. 2008.
12. Ugovor o funkcioniranju Europske unije od 13. prosinca 2007., konsolidirana verzija SL C 2016/C 202/01, 07.06.2016.
13. Uredba o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga te prodaju, otpis ili djelomičan otpis potraživanja, Narodne novine, br. 52/13.,94/14., 144/2021.
14. Zakon o kreditnim institucijama, Narodne novine, br. 159/13., 19/15., 102/15., 15/18., 70/19., 47/20., 146/20., 151/22.

15. Zakon o naplati poreznog duga fizičkih osoba, Narodne novine, br. 55/13.
16. Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom, Narodne novine, br. 72/17., 131/20.
17. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22.
18. Zakon o potrošačkom kreditiranju, Narodne novine, br. 75/09., 112/12., 143/13., 147/13., 09/15., 78/15., 102/15., 52/16., 128/22.
19. Zakon o zaštiti potrošača, Narodne novine, br. 19/22.

Sudska praksa:

1. Presuda od 9. rujna 2010., *Engelmann* C-64/08, EU:C:2010:506.
2. Presuda od 9. rujna 2014., *SC Volksbank România* C-602/10, EU:C:2012:443.
3. Presuda od 14. veljače 2019., *Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan - Jagerberg - Wolfsberg eGen* C-630/17, EU:C:2019:123.
4. Presuda od 22. listopada 2014., *Blanco i Fabretti* C-344/13 i C-367/13, EU:C:2014:2311
5. Presuda od 22. studenog 2018., *Vorarlberger Landes- und Hypothekbank* C-625/17, EU:C:2018:939.
6. Presuda od 28. siječnja 2016., *Laezza* C-375/14, EU:C:2016:60.
7. Ustavni sud Republike Hrvatske, U-I/3678/2017 od 3. studenoga 2020.
8. Ustavni sud Republike Hrvatske, U-III-380/01 od 5. svibnja 2004.
9. Ustavni sud Republike Hrvatske, U-III-692/02 od 6. svibnja 2005.
10. Ustavni sud Republike Hrvatske, U-III-1649/01 od 6. svibnja 2005.
11. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 112/2018-2 od 9. ožujka 2022.
12. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 1150/14-4 od 25. siječnja 2017.
13. Županijski sud u Zadru, 5 Gž-1536/16-7 od 9. travnja 2018.

Mrežni izvori:

1. *EBA Report on Potential Impediments to the Cross-border Provision of Banking and Payment Services*. Pristup 27. ožujka 2023. https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/EBA
2. *HPB (2021): Nenamjenski krediti*. Pristup 26. travnja 2023. <https://www.hpb.hr/hr/nenamjenski-kredit/162>
3. *National Conference of State Legislatures: Research & Policy*. Pristup 22. siječnja 2023. <http://www.ncsl.org/research/financial-services-and-commerce/payday-lending-2016-legislation.aspx>
4. *Oprezno s kreditima putem interneta*. Pristup 22. siječnja 2023. <https://www.hnb.hr/-/oprežno-s-kreditima-putem-interneta>
5. *Redovita regionalna statistika blokada FINA-e*. Pristup 21. siječnja 2023. <http://www.fina.hr/Default.aspx?art=13133>
6. *Summary Payday Lending State Statutes*. Pristup 21. siječnja 2023. <http://www.ncsl.org/research/financial-services-and-commerce/payday-lending-2016-legislation.aspx>

Šime Jozipović*
Marko Perkušić**
Karla Vukušić***

Summary

THE LEGAL REGULATION OF SHORT-TERM CONSUMER LOANS AND CREDITS GRANTED THROUGH DIGITAL PLATFORMS

This article discusses the issue of cross-border issuance of short-term high-cost loans within the European Union. While many countries, such as Croatia, limit the maximum allowable interest rates, particularly for consumer lending, the freedom of movement of services allows foreign financial service providers to operate in the domestic market. This often results in some foreign financial service providers not respecting local limitations, such as the maximum interest rate. This article presents the existing legal framework for consumer protection, interest rate restrictions, and equality of transactions in Croatia, as well as the planned reforms of European consumer credit law. Through an analysis of the existing practices for unlawful consumer lending in Croatia, the authors warn of significant ambiguities and expected problems in the reform of the Consumer Credit Directive 2021/0171/COD at the European Union level.

Keywords: *credit; loan; usurious contract; consumer protection; consumer credit directive; financial institution; short-term high-cost.*

* Šime Jozipović, Ph.D., Assistant Professor, University of Split, Faculty of Economics, Business and Tourism; sjozipov@efst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8050-5134>.

** Marko Perkušić, Ph.D., Assistant Professor, University of Split, University Department of Forensic Sciences; maperku@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5845-2961>.

*** Karla Vukušić, Univ. bacc. oec., student, University of Split, Faculty of Economics, Business and Tourism; kvukus00@live.efst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5845-29610009-0009-2245-569>.